

Kamil WODECKI*

Wybrane uwarunkowania rozwoju sportu w województwie piotrkowskim w latach 1975–1998 w świetle prasy regionalnej

Streszczenie

Celem pracy jest ukazanie uwarunkowań rozwoju sportu w województwie piotrkowskim w latach 1975–1998 w świetle prasy regionalnej. Opracowanie zostało przygotowane na podstawie materiałów z 16 czasopism wydawanych w największych ośrodkach kulturalno-społecznych województwa.

Podstawowe problemy badawcze, jakie zostały podjęte w niniejszym artykule, odnoszą się do kształtowania struktur organizacyjno-prawnych sportu na szczeblu wojewódzkim w okresie 23 lat na przykładzie województwa piotrkowskiego. Szczegółowo w tym zakresie został przedstawiony rozwój Wojewódzkiej Federacji Sportu w Piotrkowie Trybunalskim oraz okręgowych związków sportowych. Przedmiotem analizy były także uwarunkowania finansowe sportu, ze szczególnym uwzględnieniem sponsoringu sportowego oraz rozwój infrastruktury i kadry trenerskiej na potrzeby sportu w województwie. Działalność ruchu sportowego została przedstawiona na tle szerszych procesów zachodzących w Polsce w II połowie XX w.

Słowa kluczowe: uwarunkowania rozwoju sportu, województwo piotrkowskie, prasa regionalna, założenia polityczno-ustrojowe

* Mgr, asystent w Instytucie Kultury Fizycznej i Turystyki Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie.

I

Celem artykułu jest ukazanie uwarunkowań rozwoju sportu w województwie piotrkowskim w latach 1975–1998 w świetle prasy regionalnej. Zakresem tematycznym zostały objęte warunki organizacyjno-prawne oraz finansowe, które wpływały na kształtowanie się ruchu sportowego na terenie województwa na przestrzeni 23 lat.

Podczas opracowania niniejszej pracy autor korzystał z 16 czasopism wydawanych w największych ośrodkach kulturalno-społecznych, które były usytuowane we wszystkich 5 regionach administracyjnych województwa: Bełchatowie, Opocznie, Piotrkowie Trybunalskim, Radomsku oraz Tomaszowie Mazowieckim. Kwerendą materiałów źródłowych zostały objęte: „Bełchatowski Tydzień”¹, „Echo Kamieńska”², „Echo. Magazyn regionalny”³, „Echo Tomaszowa”⁴, „Gazeta Radomszczańska”⁵, „Gazeta Ziemi Piotrkowskiej”⁶, „Informator Opoczyński”⁷, „Klin. Tygodnik niezależny”⁸, „Miesięcznik Tuszyński”⁹, „Panorama Robotnicza”¹⁰, „TIT. Tomaszowski Informator Tygodniowy”¹¹, „TOP. Tygodnik Opoczyński”¹², „TWiP. Tuszyńskie Wiadomości i Poglądy”¹³, „Tydzień Trybunalski”¹⁴, „Tydzień w Koluszkach”¹⁵ oraz „Tygodnik Piotrkowski”¹⁶.

Tytuły prasowe miały głównie charakter tygodników, wydawanych w powszednie dni tygodnia. Tylko jedno czasopismo obejmowało swoim periodem wydawniczym zasadniczo cały okres badawczy, natomiast zdecydowana większość tygodników zaczęła być wydawana po 1990 r. Fakt ten związany był z ważnymi zmianami politycznymi i społeczno-ekonomicznymi, jakie dokonały się w Polsce w obliczu transformacji ustrojowej. Szczególne znaczenie miało zniesienie w 1990 r. cenzury prewencyjnej oraz usunięcie barier związanych z rejestracją nowych czasopism. Istotne było również upowszechnienie w kraju

¹ „Bełchatowski Tydzień” 1992–1998.

² „Echo Kamieńska” 1995–1998.

³ „Echo. Magazyn regionalny” 1996–1998.

⁴ „Echo Tomaszowa” 1993–1996.

⁵ „Gazeta Radomszczańska” 1992–1998.

⁶ „Gazeta Ziemi Piotrkowskiej” 1975–1978.

⁷ „Informator Opoczyński” 1997.

⁸ „Klin. Tygodnik niezależny” 1994–1998.

⁹ „Miesięcznik Tuszyński” 1996–1998.

¹⁰ „Panorama Robotnicza” 1976–1989.

¹¹ „TIT. Tomaszowski Informator Tygodniowy” 1990–1998.

¹² „TOP. Tygodnik Opoczyński” 1997–1998.

¹³ „TWiP. Tuszyńskie Wiadomości i Poglądy” 1991–1998.

¹⁴ „Tydzień Trybunalski” 1997–1998.

¹⁵ „Tydzień w Koluszkach” 1997–1998.

¹⁶ „Tygodnik Piotrkowski” 1978–1997.

kserografii, umożliwiającą łatwe i tanie kopiowanie tekstów¹⁷. Analizę materiałów źródłowych uzupełniono o badania literatury przedmiotu¹⁸. W świetle publikacji historyków kultury fizycznej zarysowano tło polityczno-ustrojowe kraju.

II

Znaczący wpływ na usytuowanie kultury fizycznej w organizacyjnej strukturze administracyjnej województwa piotrkowskiego miały kolejne akty prawne: rozporządzenie Rady Ministrów (RM) z 30 maja 1975 r. w sprawie zasad organizacji urzędów terenowych organów administracji państwowej¹⁹ oraz zarządzenie nr 2 Ministra Administracji, Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska z 12 czerwca 1975 r. w sprawie zakresu czynności wydziałów wchodzących

¹⁷ J. Wojniłowicz, *Prasa wydawana w Tomaszowie Mazowieckim w latach 1991–2000*, Tomaszów Mazowiecki 2003, s. 7.

¹⁸ J.T. Dubrawski, *Zmiany w organizacji kierowania przez państwo kulturą fizyczną w Polsce w okresie od 1984 do 2000 roku*, „Kultura Fizyczna”, z. 5, red. J. Rodziewicz-Gruhn, E. Małolepszy, Częstochowa 2003, s. 129–136; J. Gaj, *Wychowanie fizyczne i sport w Polsce Ludowej*. Poznań 1987, ss. 363; J. Gaj, P. Godlewski, *Sport polski w okresie przemian ustrojowych lat 1989–1996*, [w:] *Z najnowszej historii kultury fizycznej*, t. 4, red. B. Woltmann, Gorzów Wielkopolski 2000, s. 309–320; J. Gaj, K. Hądzelek, *Dzieje kultury fizycznej w Polsce*, Poznań 1997, ss. 294; J. Gaj, K. Hądzelek, *Dzieje kultury fizycznej w Polsce w XIX i XX wieku. Koncepcje, uwarunkowania i efekty instytucjonalnej działalności*, Poznań 1991, ss. 392; *Zarys historii sportu w Polsce (1867–1997)*, red. J. Gaj, B. Woltmann, Gorzów Wielkopolski 1999, ss. 292; Główny Urząd Statystyczny, *Kultura fizyczna w latach 1990–1998*, Warszawa 1999, ss. 348; E. Małolepszy, *Z dziejów organizacji i zarządzania kulturą fizyczną w Polsce w latach 1918–1998*, „Kultura Fizyczna”, z. 4, red. J. Rodziewicz-Gruhn, E. Małolepszy, Częstochowa 2001, s. 87–100; B. Marszałek, *Zarządzanie sprawami kultury fizycznej na szczeblu lokalnym w Polsce w latach 1973–1990*, „Kultura Fizyczna”, z. 5: *Wydanie specjalne – Tradycje i współczesność kultury fizycznej w Polsce*, red. J. Rodziewicz-Gruhn, E. Małolepszy, Częstochowa 2003, s. 119–127; A. Nowakowski, *Prawo sportowe w Polsce po II wojnie światowej (1945–2000)*, [w:] *Studia z dziejów kultury fizycznej. Księga pamiątkowa dla Profesora Bernarda Woltmanna*, red. T. Jurek, Gorzów Wielkopolski 2002, ss. 796; A. Nowakowski, *Zarządzanie kulturą fizyczną w Polsce w latach 1944–2004*, Rzeszów 2005, ss. 244; K. Pawłowska, A. Nowakowski, *Model organizacyjny kultury fizycznej w Polsce według ustaw z 1978 roku*, [w:] B. Maksimowska, A. Nowakowski, S. Podobiński, *Z najnowszych dziejów kultury fizycznej w Polsce (1918–1989): zagadnienia dydaktyczne dla studentów pedagogiki z wychowaniem fizycznym oraz historii*, Częstochowa 1999, s. 87–91; L. Szymański, *Kultura fizyczna i turystyka w polityce Polski Ludowej: 1944–1989*, Wrocław 2004, ss. 358; L. Szymański, *Sejm lat osiemdziesiątych wobec problemów kultury fizycznej w Polsce*, [w:] *Z najnowszej historii kultury fizycznej*, t. 5, red. B. Woltmann, Gorzów Wielkopolski 2002, s. 313–329; Wojewódzka Rada Narodowa w Piotrkowie Trybunalskim, *Ocena sportu, kultury fizycznej i turystyki w województwie piotrkowskim oraz kierunki rozwoju do 1990 roku*, Piotrków Trybunalski 1978, ss. 50; Wojewódzki Urząd Statystyczny w Piotrkowie Trybunalskim, *Województwo piotrkowskie w latach 1975–1994*, Piotrków Trybunalski 1995, ss. 161.

¹⁹ Dz. U. 1975, nr 17, poz. 93.

w skład urzędów wojewódzkich²⁰. W urzędach wojewódzkich oraz urzędach miast liczących powyżej 150 tys. mieszkańców utworzono wydziały kultury fizycznej i turystyki. Odrębne wydziały mogły być tworzone w urzędach miast liczących od 20 do 150 tys. mieszkańców oraz w urzędach dzielnic, ale tylko na wniosek naczelnika miasta i za zgodą wojewody (prezydenta). Zalecano zorganizowanie odrębnych stanowisk pracy do spraw kultury fizycznej i turystyki w urzędach miast i gmin, na obszarze których istniała rozbudowana baza sportowo-rekreacyjna oraz prowadzono aktywną działalność w tym zakresie. Wydziały te były bezpośrednio podległe właściwym wojewodom²¹.

W województwie piotrkowskim powołano organ koordynujący działania na polu kultury fizycznej – Wydział Kultury Fizycznej i Turystyki Urzędu Wojewódzkiego (WKFiT UW) w Piotrkowie Trybunalskim, którego dyrektorem w sierpniu 1975 r. został Lucjan Bryszewski²². Do zadań wydziału w obszarze sportu należało m.in.:

- koordynowanie całokształtu działalności związanej ze sportem;
- prognozowanie i planowanie rozwoju wszelkich form sportu;
- współdziałanie w rozwoju szkolnego wychowania fizycznego, jako formy przygotowania dzieci i młodzieży do uczestnictwa w sporcie;
- planowanie i rozdział środków budżetowych i pozabudżetowych na finansowanie sportu;
- planowanie inwestycji, modernizacji i remontów trwałej bazy na potrzeby sportu²³.

W pierwszych dniach stycznia 1976 r. odbyło się posiedzenie Egzekutywy Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (KW PZPR) w Piotrkowie Trybunalskim, którego tematem były szeroko rozumiane problemy sportowo-turystyczne. Egzekutywa, w której udział wziął przewodniczący GKFiT Bolesław Kapitan, zajęła się problemem rozwoju sportu i turystyki na omawianym terenie w latach 1976–1980 oraz kierunkami rozwoju pracy ideowo-wychowawczej w klubach sportowych województwa²⁴. Tydzień później Egzekutywa KW PZPR podjęła specjalną uchwałę w sprawie rozwoju sportu i turystyki na terenie województwa piotrkowskiego²⁵.

Na przełomie stycznia i lutego 1976 r. odbyło się spotkanie aktywu sportowego z władzami województwa. Nakreślono program rozwoju sportu wyczynowego na omawianym obszarze. Stwierdzono, iż należy skoncentrować działania poszczególnych organów i klubów sportowych tak, aby w stosunkowo krótkim

²⁰ J. Gaj, *Wychowanie...*, s. 28.

²¹ B. Marszałek, dz. cyt., s. 122.

²² „Gazeta Ziemi Piotrkowskiej” 1975, nr 32, s. 6.

²³ „Gazeta Ziemi Piotrkowskiej” 1975, nr 25, s. 6; J. Gaj, K. Hądzelek, *Dzieje kultury fizycznej w Polsce w XIX i XX wieku...*, s. 244.

²⁴ „Gazeta Ziemi Piotrkowskiej” 1976, nr 2, s. 6.

²⁵ „Gazeta Ziemi Piotrkowskiej” 1977, nr 11, s. 6.

czasie podnieść maksymalnie poziom sportu wyczynowego. Uznano, że dyscyplinami rozwojowymi powinny być: koszykówka, piłka nożna, piłka ręczna i piłka siatkowa oraz szereg dyscyplin indywidualnych: boks, jeździectwo, kolarstwo, lekkoatletyka, podnoszenie ciężarów, tenis stołowy oraz zapasy. Ujawnił się centralistyczny charakter prowadzenia polityki. Wytypowano poszczególne środowiska – kluby, których działalność była preferowana na terenie województwa (koncentracja zawodników w wiodących sekcjach sportowych klubów województwa):

- Bogusławicki Klub Jeździecki (BKJ) Bogusławice – jeździectwo;
- Górniczy Klub Sportowy (GKS) „Piotrcovia” Piotrków Trybunalski – koszykówka mężczyzn, piłka ręczna dziewcząt i chłopców, zapasy;
- Klub Sportowy (KS) „Stal” Radomsko – podnoszenie ciężarów, tenis stołowy;
- Ludowy Klub Sportowy (LKS) Bełchatów – kolarstwo;
- Robotniczy Klub Sportowy (RKS) „Lechia” Tomaszów Mazowiecki – piłka siatkowa mężczyzn;
- Związkowy Klub Sportowy (ZKS) „Concordia” Piotrków Trybunalski – piłka nożna²⁶.

Omawiane zjawisko widoczne było na przykładzie kolarstwa. Dwóch zawodników LKS „Opocznianka” Opoczno (Stefan Piasecki i Jan Krawczyk) decyzją władz zostało przeniesionych do LKS Bełchatów²⁷.

Ważną rolę w rozwoju sportu odegrała działająca w latach 1973–1978 Polska Federacja Sportu (PFS)²⁸. Utworzenie PFS nastąpiło 12 czerwca 1973 r. Deklarację założycielską podpisało 28 polskich związków sportowych. Pierwsze posiedzenie Rady PFS odbyło się 19 grudnia 1973 r. Uchwalono na nim statut Federacji oraz określono zadania, które skupione zostały wokół nadrzędnego celu, jakim był rozwój sportu kwalifikowanego²⁹.

Mimo iż statutowo nie została określona potrzeba tworzenia oddziałów terenowych PFS, to w ciągu pół roku od jej utworzenia we wszystkich województwach powstały Wojewódzkie Federacje Sportu (WFS). W momencie wstąpienia WFS do struktur PFS, w charakterze członka bezpośredniego, stawały się one ogniwami terenowymi federacji. W praktyce zajmowały się one tymi samymi sprawami co PFS (w skali województwa), o czym świadczyło powielanie zadań statutowych federacji³⁰.

Przejęciowo w lipcu 1976 r. w Piotrkowie Trybunalskim powołano Delegaturę Wojewódzkiej Federacji Sportu w Łodzi, której prezesem był Jan Michalak. Delegatura zakresem swoich działań objęła województwo piotrkowskie³¹. Auto-

²⁶ „Gazeta Ziemi Piotrkowskiej” 1976, nr 9, s. 7.

²⁷ „Gazeta Ziemi Piotrkowskiej” 1976, nr 11, s. 6.

²⁸ E. Małolepszy, dz. cyt., s. 94.

²⁹ J. Gaj, B. Woltmann, dz. cyt., s. 172.

³⁰ J. Gaj, K. Hądzelek, *Dzieje kultury fizycznej w Polsce w XIX i XX wieku...*, s. 336–337.

³¹ „Gazeta Ziemi Piotrkowskiej” 1975, nr 28, s. 6.

nomiczny oddział PFS w Piotrkowie Trybunalskim pod nazwą Wojewódzka Federacja Sportu (WFS) został powołany z inicjatywy 26 klubów sportowych 8 lipca 1976 r. Podczas pierwszego posiedzenia, któremu przewodzili kierownik Kadr Komisji Wojewódzkiej Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (KW PZPR) – Edward Skawiński oraz dyrektor WKFiT UW w Piotrkowie Trybunalskim – L. Bryszewski, wybrano zarząd WFS w Piotrkowie Trybunalskim³². Obowiązki prezesa WFS tymczasowo powierzono J. Michalakowi, którego w niedługim czasie zastąpił na stanowisku Ryszard Pełka. Podstawowym problemem organizacyjnym WFS w pierwszych latach działania było zorganizowanie wojewódzkich struktur sportu wyczynowego. Szczegółowo zadania WFS obejmowały:

- programowanie rozwoju sportu kwalifikowanego na terenie województwa piotrkowskiego;
- organizowanie szkolenia reprezentacji wojewódzkiej;
- finansowanie okręgowych związków sportowych;
- pomoc w wyposażeniu w aparaturę i sprzęt specjalistyczny przydatny w procesie szkolenia zawodników;
- doskonalenie i kształcenie kadr dla potrzeb sportu kwalifikowanego³³.

Pomimo faktu, iż PFS rozwiązano w 1978 r., piotrkowska WFS działała nadal, będąc merytorycznie i finansowo powiązaną z WKFiT UW. Podczas walnego zebrania sprawozdawczo-wyborczego WFS w 1992 r. podjęto sprawę dalszego funkcjonowania organizacji. W wyniku głosowania utrzymano strukturę WFS w Piotrkowie Trybunalskim, ustalono statut oraz wybrano 9-osobowy zarząd, którego członkowie mieli działać społecznie³⁴. Według informacji prasowych, federacja na terenie województwa piotrkowskiego działała do 1998 r., kiedy to w przededniu reformy administracyjnej postanowiono rozwiązać tę strukturę³⁵. W 1997 r. uroczystie obchodzono 20-lecie WFS, podczas którego wojewoda uhonorował wieloletniego prezesa federacji – R. Pełkę³⁶.

Zasadnicze zmiany w systemie rozgrywek sportowych oraz w strukturach organizacji sportowych, spowodowane przeobrażeniami administracyjnymi kraju, zostały wprowadzone po Igrzyskach Olimpijskich w Montrealu w sezonie 1976–1977³⁷. Pierwszym Okręgowym Związkiem Sportowym (OZS), jaki powstał na terenie województwa piotrkowskiego, był Okręgowy Związek Szachowy (OZSzach.) WFS w Piotrkowie Trybunalskim. Podczas inauguracyjnego posiedzenia, które odbyło się 15 lipca, wybrano prezesa związku – Józefa Gromadzkiego. Funkcję wiceprezesa powierzono Tadeuszowi Kazanie, sekretarza – Reginie Królikiewicz. W skład zarządu weszli: Anna Hellwig, Wacław Ściślak,

³² „Gazeta Ziemi Piotrkowskiej” 1976, nr 28, s. 6.

³³ „Gazeta Ziemi Piotrkowskiej” 1976, nr 29, s. 6.

³⁴ „Tygodnik Piotrkowski” 1992, nr 21, s. 12.

³⁵ „TIT. Tomaszowski Informator Tygodniowy” 1998, nr 16, s. 25.

³⁶ „TIT. Tomaszowski Informator Tygodniowy” 1997, nr 17, s. 23.

³⁷ „Gazeta Ziemi Piotrkowskiej” 1975, nr 29, s. 6.

Józef Chmielewski (Piotrków Trybunalski), Stanisław Achenbach (Radomsko), Ludomir Purzyński (Grabica)³⁸. Do końca 1976 r. ukształtowały się struktury wszystkich 11 okręgowych związków sportowych. Prawie wszystkie miały siedziby w stolicy województwa, natomiast Okręgowy Związek Kajakowy (OZKaj.) znajdował się w Tomaszowie Mazowieckim (tab. nr 1).

Tabela 1. Wykaz Okręgowych Związków Sportowych powołanych na terenie województwa piotrkowskiego w 1976 r.

Lp.	Nazwa	Skrót	Pierwszy prezes OZS
1	Okręgowy Związek Kajakowy	OZKaj.	nie wybrano
2	Okręgowy Związek Kolarski	OZKol.	Stanisław Kardas
3	Okręgowy Związek Koszykówki	OZKosz.	Jan Kruza
4	Okręgowy Związek Lekkiej Atletyki	OZLA	Zbigniew Tomkowski
5	Okręgowy Związek Piłki Nożnej	OZPN	Włodzimierz Motyka
6	Okręgowy Związek Piłki Ręcznej	OZPR	Edward Popławski
7	Okręgowy Związek Piłki Siatkowej	OZPS	Wiesław Kaczmarek
8	Okręgowy Związek Podnoszenia Ciężarów	OZPC	Henryk Jagusiak
9	Okręgowy Związek Szachowy	OZSzach.	Józef Gromadzki
10	Okręgowy Związek Tenisa Stołowego	OZTS	Jerzy Maszewski
11	Okręgowy Związek Zapaśniczy	OZZ	Zdzisław Szaliński

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów prasowych zamieszczonych w „Gazecie Ziemi Piotrkowskiej” w roczniku 1976 r.

Do końca 1998 r. w obrębie WFS w Piotrkowie Trybunalskim działało 16 OZS. Oprócz ww. działały także: Okręgowy Związek Brydża Sportowego (OZBS), Okręgowy Związek Łyżwiarstwa Szybkiego (OZŁS) oraz Okręgowy Związek Żeglarski (OZZ)³⁹.

W wyniku ustaw z 1978 r. powołano Główny Komitet Kultury Fizycznej i Sportu (GKKFiS)⁴⁰ oraz Główny Komitet Turystyki (GKT)⁴¹ w miejsce GKKFiT⁴²; zwiększyła się ilość ośrodków dyspozycyjnych i pogłębiła biurokracja. Na szczeblu wojewódzkim nie doszło do zmian – problematyka w zakresie kultury fizycznej i turystyki pozostała w ręku wojewodów, a z ich upoważnienia sprawy te były prowadzone przez dyrektorów wydziałów kultury fizycznej i turystyki⁴³.

Na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX w. zaznaczył się w Polsce głęboki kryzys społeczno-gospodarczy i polityczny, który niekorzyst-

³⁸ „Gazeta Ziemi Piotrkowskiej” 1976, nr 29, s. 6.

³⁹ „Tygodnik Piotrkowski” 1984, nr 38, s. 8.

⁴⁰ Dz. U. 1978, nr 14, poz. 59.

⁴¹ Dz. U. 1978, nr 14, poz. 60.

⁴² K. Pawłowska, A. Nowakowski, dz. cyt., s. 89.

⁴³ Tamże, s. 111–114; „Gazeta Ziemi Piotrkowskiej” 1978, nr 7, s. 8.

nie wpłynął na rozwój sportu. Niezadowolenie oraz krytyka stanu kultury fizycznej z biegiem czasu narastały. Sytuację miał rozładować zwołany przez GKKFiS w czerwcu 1981 r. Sejmik Kultury Fizycznej (SKF)⁴⁴.

W numerze 38 z 1981 r. „Tygodnika Piotrkowskiego” ukazał się apel uczestników SKF, który w pewnym stopniu świadczył o bezsilności władz wobec zaistniałej sytuacji w kraju: „Rodzice, opiekunowie, nauczyciele: zachęcajcie dzieci i młodzież do udziału w zajęciach wychowania fizycznego i w szkole i poza szkołą, do uprawiania zabaw ruchowych i sportu – zwłaszcza na wolnym powietrzu! Możemy tym skuteczniej przeciwdziałać wielu ujemnym wpływom współczesnego życia i jego niedostatkom [...]”⁴⁵.

SKF miał bardzo krytyczną wymowę, o czym świadczyły materiały GKKFiS oraz wystąpienia Mariana Renke i wicepremiera Jerzego Ozdowskiego. Spośród przedstawionych dezyderatów na pierwszy plan wysunął się postulat ustawy o kulturze fizycznej, która miała być antidotum na zaistniałą sytuację kryzysową⁴⁶.

Niewątpliwie ogromny wpływ na rozwój sportu (jego zahamowanie) miał wprowadzony w nocy z 12 na 13 grudnia 1981 r. stan wojenny. Na czele państwa stanął gen. Wojciech Jaruzelski. Powołano Wojskową Radę Ocalenia Narodowego (WRON), która ingerowała we wszystkie dziedziny życia, w tym w sprawy kultury fizycznej. Na terenie województwa piotrkowskiego ogłoszenie stanu wojennego wprowadziło ograniczenie działalności klubów i organizacji sportowych. Odwołane zostały imprezy sportowo-rekreacyjne, zgrupowania oraz obozy przygotowawcze. Ograniczono do minimum spotkania aktywu, plenarne posiedzenia organizacji oraz stowarzyszeń sportowo-turystycznych i rekreacyjnych⁴⁷. Stan wojenny został zniesiony 22 lipca 1983 r.⁴⁸

Możliwość radykalnych zmian w modelu kultury fizycznej została zatrzymana. Autentyczna reforma wychowania fizycznego i sportu w Polsce została opóźniona o całą dekadę. Postulaty, które zostały wysunięte na SKF, doczekały się realizacji u progu Trzeciej Rzeczypospolitej, w ustawach: z 1991 r. (Ustawa o utworzeniu Urzędu Kultury Fizycznej i Turystyki) oraz z 1996 r. (Ustawa o kulturze fizycznej)⁴⁹. Pomimo nielicznych sukcesów sportowych (III miejsce piłkarzy nożnych na mistrzostwach świata w 1982 r. w Hiszpanii), największy regres w dziedzinie kultury fizycznej (w tym sportu) w latach 80. XX w. nastąpił w okresie obowiązywania stanu wojennego⁵⁰.

W 1984 r. na terenie województwa piotrkowskiego działały trzy Ośrodki Szkolenia Olimpijskiego: zapasów, kolarstwa i jeździectwa. Ośrodki zlokalizo-

⁴⁴ L. Szymański, *Kultura fizyczna...*, s. 197–198.

⁴⁵ „Tygodnik Piotrkowski” 1981, nr 38, s. 6.

⁴⁶ L. Szymański, *Kultura fizyczna...*, s. 199.

⁴⁷ „Tygodnik Piotrkowski” 1982, nr 1, s. 8.

⁴⁸ A. Nowakowski, *Zarządzanie...*, s. 134.

⁴⁹ Tamże, s. 135.

⁵⁰ J. Gaj, B. Woltmann, dz. cyt., s. 193.

wane były przy klubach sportowych, ale ich działalność posiadała międzyklubowy charakter. OSO o specjalizacji zapasy (w stylu klasycznym) działał od 1982 r. przy GKS „Piotrcovia” w Piotrkowie Trybunalskim. Zasięgiem pracy szkoleniowej obejmował kluby: GKS „Piotrcovia”, Radomszczański Klub Sportowy (RKS) Radomsko, Pabianickie Towarzystwo Cyklistów (PTC) Pabianice oraz KS „Budowlani” Łódź. OSO o specjalizacji jeździectwo został zlokalizowany przy klubie zrzeszenia LZS w Bogusławicach. Kadre szkoleniową ośrodka (jednego z 5 w Polsce) stanowili Marek Skrzypczyk i Zbigniew Madejczyk. Ostatni z ośrodków działających na omawianym obszarze – OSO o specjalizacji kolarstwo – działał przy LKS w Bełchatowie. Mimo iż ośrodek powstał jako pierwszy w województwie piotrkowskim, to w 1984 r. nie posiadał warunków do działalności (znaczące było niedoinwestowanie sprzętowe)⁵¹.

Decyzją, która zahamowała rozwój polskiego sportu, była rezygnacja z uczestnictwa w letnich Igrzyskach Olimpijskich w Los Angeles w 1984 r. Arbitraż o bojkocie IO podjął Zarząd Polskiego Komitetu Olimpijskiego (PKOl) przy udziale przedstawicieli związków sportowych. Negatywne skutki owych postanowień były ogromne. Międzynarodowe kontakty polskich sportowców i działaczy zostały ograniczone w sposób znaczący. Nastąpił spadek aktywności w ruchu sportowym, co doprowadziło do wyraźnego obniżenia poziomu sportu w Polsce⁵². Zaistniała sytuacja widoczna była w działalności OSO działających na terenie kraju, które po 1984 r. zostały drastycznie redukowane. Dla przykładu w 1985 r. w Polsce istniały 3 ośrodki specjalizujące się w zapasach (stylu klasycznym): w Piotrkowie Trybunalskim, Chełmie i Żarach. Rok później pozostał tylko jeden – działający przy GKS „Piotrcovia”. Ośrodek pełnił rolę tzw. „sita selekcyjnego”, w którym ok. 60 juniorów młodszych miało udział w 4 pięciodniowych konsultacjach oraz jednym zgrupowaniu w celu doskonalenia techniki⁵³.

Zaistniały stan rzeczy naprawić miała Ustawa z 3 lipca 1984 r. o kulturze fizycznej⁵⁴. Ustawa zdefiniowała formy uczestnictwa w kulturze fizycznej oraz regulowała sprawy związane z wychowaniem fizycznym, sportem, rekreacją fizyczną i rehabilitacją ruchową. Należy stwierdzić, iż istotnym pozytywnym aspektem ustawy była jej rola porządkująca. Jednakże dokument dotyczył w głównej mierze sportu wyczynowego i nie rozwiązywał podstawowych problemów kultury fizycznej. Ważnym jest fakt, iż ustawa została wprowadzona w czasie pełnej kontroli PZPR i aparatu państwowego nad społeczeństwem. Konsekwencją tego stanu rzeczy był monopol państwa i akceptowanych przez państwo oficjalnych stowarzyszeń w kreowaniu modelu organizacyjnego kultury fizycznej⁵⁵.

⁵¹ „Tygodnik Piotrkowski” 1984, nr 10, s. 8.

⁵² L. Szymański, *Sejm...*, s. 316–317.

⁵³ „Tygodnik Piotrkowski” 1986, nr 6, s. 8.

⁵⁴ Dz. U. 1984, nr 34, poz. 181.

⁵⁵ E. Małolepszy, dz. cyt., s. 95.

Przekształcenia organizacyjne z lat 1985–1987 (reaktywowanie GKkFiT w 1985 r.⁵⁶ oraz powołanie w 1987 r. Komitetu do spraw Młodzieży i Kultury Fizycznej – KMiKF⁵⁷) wpłynęły dezintegrująco na zarządzanie kulturą fizyczną⁵⁸. Negatywne aspekty tego zjawiska były szczególnie widoczne na niższych szczeblach administracyjnych. Działalność koordynacyjno-kontrolna na polu kultury fizycznej w obrębie województw była w pewnych obszarach dublowana. Przy Wojewódzkiej Radzie Narodowej (WRN) w Piotrkowie Trybunalskim powołano Komisję Kultury, Spraw Młodzieży, Sportu i Turystyki. Podjęto próbę konsolidacji spraw szeroko pojętej kultury i sportu. Wyraźny był wydźwięk połączenia kwestii sportowych z działalnością na rzecz młodzieży⁵⁹.

Kolejna przebudowa koncepcji organizacyjnej sportu nastąpiła po zmianach ustrojowych zapoczątkowanych 4 czerwca 1989 r. pierwszymi w powojennej historii Polski niezawisłymi wyborami⁶⁰. W infrastrukturze kultury fizycznej (w tym sportu) na przełomie lat 1989/1990, oprócz centralnego resortu zarządzania, występowały:

- podmioty powstałe w okresie PRL, w tym takie masowe stowarzyszenia, jak: Ludowe Zespoły Sportowe (LZS), Szkolny Związek Sportowy (SZS) czy Towarzystwo Krzewienia Kultury Fizycznej (TKKF);
- podmioty o wieloletnich tradycjach i symbolice, reaktywowane w okresie przemian: Towarzystwo Gimnastyczne (TG) „Sokół”, Związek Młodzieży Chrześcijańskiej Polska YMCA, organizacje katolickie;
- nowe podmioty kultury fizycznej, powstałe na podstawie Ustawy o stowarzyszeniach z 7 kwietnia 1989 r.⁶¹

W zakresie województw zmiany struktur administracji dokonały się poprzez likwidację samodzielnych wydziałów kultury fizycznej i sportu. Owe komórki zaczęły przechodzić do wydziałów, w których sprawy kultury fizycznej łączone były z edukacją, zdrowiem, sprawami społecznymi⁶². W województwie piotrkowskim problematyką kultury fizycznej (w tym sportu) od 1990 r. zajął się Wydział Spraw Społecznych (WSS) UW, którego dyrektorem była Elżbieta Gniewaszewska⁶³. W kolejnych latach problematyka ta była podejmowana najpierw przez Wydział Kultury Fizycznej (WKF) UW⁶⁴, a następnie przez Wydział Kultury i Sportu (WKiS) UW w Piotrkowie Trybunalskim⁶⁵.

⁵⁶ Dz. U. 1985, nr 50, poz. 262.

⁵⁷ Dz. U. 1987, nr 33, poz. 179.

⁵⁸ J. Gaj, K. Hądzelek, *Dzieje kultury fizycznej w Polsce...*, s. 193.

⁵⁹ „Tygodnik Piotrkowski” 1985, nr 30, s. 8.

⁶⁰ J. Gaj, P. Godlewski, dz. cyt., s. 309–310.

⁶¹ A. Nowakowski, *Zarządzanie...*, s. 160–162.

⁶² J. Gaj, P. Godlewski, dz. cyt., s. 315.

⁶³ „Tygodnik Piotrkowski” 1992, nr 21, s. 12.

⁶⁴ „Tygodnik Piotrkowski” 1995, nr 2, s. 16.

⁶⁵ „Tygodnik Piotrkowski” 1996, nr 4, s. 16.

Ustawy z 1990 r. zapoczątkowały przemianę w zarządzaniu sportem na szczeblu lokalnym⁶⁶. Podstawową jednostką podziału terytorialnego państwa, posiadającą osobowość prawną, stały się gminy. Owe niezależne organy samorządowe przejęły praktycznie wszystkie zadania, określone w ustawie z 1984 r., związane z kulturą fizyczną. W zaistniałej sytuacji lokalne komitety kultury fizycznej działające przy radach narodowych utraciły władzę na rzecz gmin, które w całości przejęły zarządzanie kulturą fizyczną na szczeblu lokalnym⁶⁷.

Ostatnią w omawianym okresie reformą struktury organizacyjnej na szczeblu centralnym było powołanie w miejsce KMiKF – Urzędu Kultury Fizycznej i Turystyki (UKFiT)⁶⁸. Decyzja ta była konieczna, ponieważ w 1990 r. przestała obowiązywać ustawa dotycząca urzędu Ministra Rynku Wewnętrznego. W zaistniałej sytuacji nie było kompetentnego urzędu państwowego podejmującego problematykę turystyki. Omawiana ustawa z 25 stycznia 1991 r., która była pierwszą w III Rzeczypospolitej ustawą dotyczącą kultury fizycznej, czyniła Prezesa UKFiT centralnym organem administracji państwowej do spraw: rekreacji i rehabilitacji ruchowej, sportu, turystyki i wypoczynku⁶⁹. W strukturze organizacyjnej Urzędu, która nabrała względnie trwałego charakteru dopiero w 1995 r., wyodrębniony został Departament Sportu. Owe biuro zajmowało się sprawami szeroko pojętego wyczynu, z uwzględnieniem rywalizacji sportowej dzieci i młodzieży⁷⁰.

W pierwszym okresie transformacji ustrojowej ujawniła się oczywista nieadekwatność ustawy o kulturze fizycznej z 1984 r. do nowych warunków ustrojowych. Formalnoprawna modyfikacja struktur sportu do gospodarki wolnorynkowej dokonywała się zbyt wolno i nie nadążała za zmianami w nowym modelu sportu. Reaktywowanie samorządów terytorialnych oraz utworzenie UKFiT było dalece niewystarczającym w obliczu wielorakich nowych zagrożeń, przed którymi stanęła kultura fizyczna, w tym sport, w dobie przemian ustrojowych⁷¹.

W obliczu trudności samorządów w finansowaniu sportu w Polsce po 1990 r. nastąpił okres prywatyzacji i sponsoringu sportowego. Przykładem pozytywnego aspektu tego zjawiska na terenie województwa piotrkowskiego była współpraca Zespołu Zakładów Płytek Ceramicznych (ZZPC) w Opocznie z władzami miasta i klubami sportowymi. Dynamiczny rozwój sportów halowych i dobra baza sportowa w Spale spowodowały skoncentrowanie działań w zakresie promocji

⁶⁶ Mowa o ustawach: *Ustawa o samorządzie terytorialnym* (Dz. U. 1990, nr 16, poz. 95), *Ustawa o terenowych organach rządowej administracji ogólnej* (Dz. U. 1990, nr 21, poz. 123), *Ustawa o podziale zadań i kompetencji określonych w ustawach szczególnych pomiędzy organy gminy a organy administracji rządowej oraz o zmianie niektórych ustaw* (Dz. U. 1990, nr 34, poz. 198).

⁶⁷ B. Marszałek, dz. cyt., s. 126.

⁶⁸ Dz. U. 1991, nr 16, poz. 74.

⁶⁹ T. Dubrawski, dz. cyt., s. 131–132.

⁷⁰ A. Nowakowski, *Zarządzanie...*, s. 174–175.

⁷¹ J. Gaj, P. Godlewski, dz. cyt., s. 312.

ZZPS „Opoczno” i pomocy sportowcom. W 1992 r. pod patronatem opoczyńskiego przedsiębiorstwa zorganizowano Halowe Mistrzostwa Polski w Lekkiej Atletyce „Spała ’92”. Impreza, którą charakteryzował wysoki poziom sportowy i duże zainteresowanie, na stałe wpisała się do kalendarza PZLA. ZZPC z Opoczna stały się w niedługim czasie mecenasem sportu na omawianym terenie. Projektem sponsoringu przedsiębiorstwo objęło m.in.: polską drużynę skoku wzwyż („Opoczno High Jump Team”), Międzynarodowy Miting Skoku Wzwyż w Opocznie, Mistrzostwa Europy w Karate „Spała 1994” oraz Mistrzostwa Polski w Zapasach „Piotrków 1994 i 1995”⁷².

Pomimo faktu, iż od 1990 r. studia nad projektem nowej ustawy podejmowane były przez Sejm trzykrotnie⁷³, to dopiero prace parlamentarne z okresu 1994–1996 pozwoliły w siódmym roku istnienia III Rzeczypospolitej (18 stycznia 1996 r.) uchwalić ustawę o kulturze fizycznej⁷⁴. Charakteryzując ową ustawę, która została określona mianem „styczniowej”, należy stwierdzić, iż mocno akcentowano w niej decentralizację zarządzania kulturą fizyczną oraz jej uryunkowanie połączone z prywatyzacją niektórych sektorów o charakterze usługowym. Po raz pierwszy w historii Polski uznano rzeczywiste zasady pluralizmu i szerokiej społecznej partycypacji tej gałęzi kultury⁷⁵.

Z oczywistych względów sama ustawa z 1996 r. nie usunęła wszystkich problemów polskiej kultury fizycznej (w tym sportu). Dla przykładu: w 1998 r. w Polsce sport wyczynowy uprawiało zaledwie 0,77% ogółu populacji (7,78 osób na 1000 ludności). Pod koniec lat 90. XX w. wzrosła jednak liczba członków organizacji kultury fizycznej z 701 000 w 1995 r. do 755 600 osób w 1998 r. Zauważalny wzrost nastąpił w liczbie organizacji prowadzących działalność w zakresie szeroko rozumianej kultury fizycznej (z 11 031 w 1995 r. do 12 649 w 1998 r.)⁷⁶.

Znaczący wkład w rozwój kultury fizycznej w ostatnich latach omawianego okresu wniosła Konstytucja III Rzeczypospolitej z 2 kwietnia 1997 r. Po raz pierwszy w historii Polski zasada powszechnej dostępności ogółu obywateli, a przede wszystkim dzieci i młodzieży, do dóbr kultury fizycznej została wyrażona wprost. W art. 68 ust. 5 ustawy zasadniczej określono powinność władzy publicznej (rządowej i samorządowej) do zapewnienia obywatelom realnego udziału w korzystaniu z dóbr i urządzeń kultury fizycznej (w tym sportu)⁷⁷.

Wprowadzenie konstytucji w 1997 r. miało doniosłe konsekwencje w zarządzaniu kulturą fizyczną. Podstawowe regulacje prawne bezpośrednio dotyczące pro-

⁷² „Miesięcznik Tuszyński” 1997, nr 2, s. 14–15; „TOP. Tygodnik Opoczyński” 1997, nr 4, s. 8.

⁷³ Dwa projekty ustaw o kulturze fizycznej: z 1990 r. oraz ze stycznia 1991 r., powstały podczas kadencji tzw. Sejmu kontraktowego. Natomiast trzeci przyczynek do nowej ustawy został podjęty przez Sejm RP I kadencji w 1992 r., ale z powodu rozwiązania parlamentu przez Prezydenta RP w czerwcu 1993 r. procedura legislacyjna nie została dokończona.

⁷⁴ Dz. U. 1996, nr 25, poz. 113.

⁷⁵ A. Nowakowski, *Zarządzanie...*, s. 188.

⁷⁶ Główny Urząd Statystyczny, dz. cyt., s. 20.

⁷⁷ Dz. U. 1997, nr 78, poz. 483.

blematyki kultury fizycznej w III Rzeczypospolitej odbywały się wyłącznie w drodze ustawowej. Szef centralnej administracji rządowej do spraw kultury fizycznej mógł wydawać jedynie wewnątrzresortowe zarządzenia. Tym samym utracił prawo do wydawania norm prawnych, które powszechnie obowiązywały obywateli⁷⁸.

W okresie do 1989 r. kultura fizyczna (w tym sport) podporządkowana była władzy państwowej. W tej koncepcji ruch sportowy oparty na dyrektywie, że obowiązkiem państwa było kierowanie i finansowanie sportu, miał charakter instrumentalny, jako element politycznego oddziaływania na ludność.

Stan liczebny obiektów sportowych województwa w II połowie lat 70. XX w. wynosił 196 (patrz tabela nr 2). Przyjmując dane statystyczne, z których wynikało, że w 1975 r. na obszarze województwa zamieszkiwało 582,8 tys. mieszkańców (1% regularnie uprawiał sport⁷⁹), należy stwierdzić, iż na jeden obiekt sportowy przypadało niespełna 30 osób. Biorąc pod uwagę fakt, że dostęp do wymienionych w tabeli obiektów był ograniczony, trzeba podkreślić, że stan infrastruktury sportowej był niewystarczający. Jednakże w okresie 23 lat sytuacja ulegała ciągłej poprawie.

Tabela 2. Stan obiektów sportowych na terenie województwa piotrkowskiego w 1975 r.

Lp.	Obiekt sportowy	Liczba
1	Boiska do piłki siatkowej	16
2	Boiska do koszykówki	8
3	Korty tenisowe	4
4	Boiska do piłki ręcznej	5
5	Boiska do gier wielkich	19
6	Boiska sportowe z widownią do 3 tys. miejsc	12
7	Stadiony z widownią 3–10 tys. miejsc	7
8	Tory jeździeckie otwarte	1
9	Strzelnice	5
10	Kąpieliska	12
11	Pływalnie na wodach naturalnych	2
12	Pływalnie sztuczne otwarte	4
13	Przystanie	3
14	Sale gimnastyczne do 21×10,5	79
15	Sale gimnastyczne sportowe 21×10,5 – 36×18	19
Ogółem		196

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów prasowych zamieszczonych w: „Gazeta Ziemi Piotrkowskiej”, R. 1975; Wojewódzka Rada Narodowa w Piotrkowie Trybunalskim, *Ocena sportu, kultury fizycznej i turystyki w województwie piotrkowskim oraz kierunki rozwoju do 1990 roku*, Piotrków Trybunalski 1978, s. 20–21.

⁷⁸ A. Nowakowski, *Prawo...*, s. 429.

⁷⁹ Wojewódzki Urząd Statystyczny w Piotrkowie Trybunalskim, dz. cyt., s. 4–6.

Podczas sesji Wojewódzkiej Rady Narodowej (WRN) w Piotrkowie Trybunalskim podjęto plan rozwoju województwa piotrkowskiego w latach 1976–1980 w zakresie sportu i turystyki. Założono rozwój bazy sportowo-rekreacyjnej:

- zwiększenie liczby boisk i stadionów z 26 do 38 obiektów;
- zwiększenie liczby hal i sal sportowych z 17 do 26 obiektów;
- wybudowanie 7 pływalni krytych i 3 tzw. otwartych.

Budowa lub rozbudowa poszczególnych obiektów sportowych miała odbywać się w głównej mierze w zakresie czynów społecznych. Część obciążeń finansowych miały pokryć zakłady pracy, Państwowe Przedsiębiorstwo „Totalizator Sportowy” oraz Centralny Fundusz Turystyki i Wypoczynku⁸⁰.

Rozbudowa infrastruktury sportowej województwa w latach 1975–1998 dokonywała się głównie w większych miastach województwa. W nr. 30 „Gazety Ziemi Piotrkowskiej” z 1975 r. znajdowała się informacja o zakończeniu prac przy założeniach techniczno-ekonomicznych budowy hali sportowo-widowskiej dla potrzeb klubu GKS „Piotrcovia” oraz miasta Piotrków Trybunalski. W założeniach obiekt miał składać się z: dwóch hal o wymiarach 45×27 m i 30×18 m, siłowni, gabinetów odnowy biologicznej, sauny fińskiej, kręgielni na dwa stanowiska oraz restauracji, kawiarni i hotelu. Głównym inwestorem przedsięwzięcia była Fabryka Maszyn Górniczych „Pioma” w Piotrkowie Trybunalskim⁸¹.

Organizacja V Centralnej Spartakiady Młodzieży była szansą dla województwa w zakresie rozwoju infrastruktury sportowej. Remont i przebudowa obiektów sportowych ZKS „Concordii” i GKS „Piotrcovii” miały na celu przede wszystkim przygotowanie sal sportowych, bieżni, boisk oraz części socjalnej. Generalnej przebudowy wymagały korty tenisowe RKS „Lechii” Tomaszów Mazowiecki. Największy wkład finansowy pochłonęło przygotowanie Zbiornika Sulejowskiego do rozegrania dyscyplin sportowych: kajakarstwa, wioślarstwa i żeglarstwa. Szacowany całkowity koszt prac remontowo-budowlanych wyniósł 54 mln zł⁸².

W 1979 r. w Piotrkowie Trybunalskim został wybudowany kompleks sportowy, który mógł pomieścić 18–19 tys. widzów. Koszt inwestycji, powstałej przy GKS „Piotrcovia”, wyniósł 122 mln złotych. Oprócz obszernego zaplecza w sąsiedztwie stadionu powstała pełnowymiarowa hala sportowa o powierzchni 1,8 tys. metrów kwadratowych. Głównym wykonawcą obiektu było Łaskie Przedsiębiorstwo Budownictwa Przemysłowego „Montoprzem”⁸³.

Dużą możliwość rozwoju bazy sportowej stworzył projekt budowy Belchatowskiego Okręgu Przemysłowego (BOP). Uchwała Rady Ministrów nr 168/75 z 17 września 1975 r. w sprawie budowy Zespołu Górniczo-Energetycznego

⁸⁰ „Gazeta Ziemi Piotrkowskiej” 1977, nr 10, s. 6.

⁸¹ „Gazeta Ziemi Piotrkowskiej” 1975, nr 30, s. 1.

⁸² „Gazeta Ziemi Piotrkowskiej” 1976, nr 44, s. 6.

⁸³ „Tygodnik Piotrkowski” 1981, nr 11, s. 8.

„Bełchatów” zawierała załącznik nr 2 dotyczący inwestycji towarzyszących. Pod pozycją kultura fizyczna i turystyka figurowała kwota 160 mln zł, która została przekazana w dwóch transzach: 80 mln zł do wykorzystania w latach 1976–1980 i pozostała kwota 80 mln zł na lata 1981–1985⁸⁴. Przebudowę stadionu w Bełchatowie, który powstał w 1956 r., rozpoczęto w 1981 r. Wszelkie imprezy i rozgrywki sportowe na okres trwania budowy zostały przeniesione na boisko zastępcze, utworzone w pobliskiej Wawrzkowiznie. Roboty zostały zakończone 15 października 1983 r., a stadion oddano do użytku rok później⁸⁵. Po przebudowie mógł on pomieścić 6 tys. osób. Kompleks posiadał szatnie dla zawodników, gabinety odnowy, saunę, kawiarnię, świetlicę oraz pomieszczenia administracyjno-biurowe. Płyta stadionu posiadała wymiary 105×70 m i spełniała warunki do rozgrywania imprez o randze międzynarodowej⁸⁶.

Strategicznym obiektem sportowym Bełchatowa była hala widowiskowo-sportowa. Budowę kompleksu rozpoczęto w latach 80. XX w. w ramach inwestycji towarzyszących powstawaniu kopalni i elektrowni. Roboty, które były kilkakrotnie zatrzymywane w ramach tzw. oszczędności w inwestycjach nieprodukcyjnych, zostały zakończone dopiero w połowie lat 90. XX w. Hala widowiskowo-sportowa, posiadająca – oprócz podstawowych pomieszczeń socjalnych – kawiarnię, saunę i hotel, mogła pomieścić około 3 tys. widzów⁸⁷.

Ważnym aspektem w rozwoju infrastruktury sportowej na terenie województwa piotrkowskiego było oddanie do użytku w 1984 r. w Tomaszowie Mazowieckim sztucznego, mrożonego, pełnowymiarowego toru łyżwiarskiego. Był to drugi tego typu obiekt w kraju (po warszawskich Stegnach), został wybudowany kosztem 90 mln zł. Największy wkład w budowę toru miały tomaszowskie Zakłady Włókien Chemicznych „Wistom” oraz działacze – Jan Bednarek, Włodzimierz Chmielewski, Bogusław Drozdowski, Andrzej Jarząbek oraz Jerzy Karpiński. W otwarciu obiektu uczestniczył przewodniczący GKKFiS – Marian Renke, I sekretarz KW PZPR – Stanisław Kolasa, wojewoda piotrkowski – Włodzimierz Stefański, przewodniczy WRN – Tadeusz Nowakowski, brało w nim również udział grono aktywu sportowego województwa⁸⁸.

W obrębie poprawy infrastruktury sportowej na terenie województwa piotrkowskiego prowadzono także prace modernizacyjne istniejących obiektów sportowych. Dla przykładu działacze RKS Radomsko w 1992 r. podjęli prace remontowe stadionu przy ul. Brzeźnickiej. Kosztem 25 mln zł wykonano i zainstalowane nowe bramki oraz ławki na główną trybunę⁸⁹. Wyremontowano także stadion i budynek przy ul. Kościuszki. W 1994 r. przeprowadzono gruntowny re-

⁸⁴ „Gazeta Ziemi Piotrkowskiej” 1975, nr 48, s. 6.

⁸⁵ „Bełchatowski Tydzień” 1993, nr 2, s. 12.

⁸⁶ Tamże.

⁸⁷ „Bełchatowski Tydzień” 1995, nr 21, s. 12.

⁸⁸ „Panorama Robotnicza” 1984, nr 4, s. 14.

⁸⁹ „Gazeta Radomszczańska” 1992, nr 3, s. 6.

mont płyty boiska (koszt posiania trawy wynosił 20 mln zł) oraz sali do tenisa stołowego⁹⁰.

Zabezpieczeniem opieki lekarskiej zawodnikom klubów sportowych z terenu województwa zajmowała się Wojewódzka Poradnia Sportowo-Lekarska w Piotrkowie Trybunalskim. Dyrektorem poradni był dr Maciej Juryńczyk⁹¹. Struktura ta obejmowała zasięgiem i koordynowała pracę poradni sportowo-lekarskich przy Zespołach Opieki Zdrowotnej (ZOZ), które były umiejscowione w większych środowiskach województwa. Ponadto w większych klubach zatrudnieni byli lekarze, którzy sprawowali opiekę nad zawodnikami danego klubu. Głównym mankamentem działalności Poradni Sportowych był brak właściwie przygotowanych lokali i szczupłość etatowa personelu lekarskiego i pomocniczego. Wydział Kultury Fizycznej i Turystyki wspólnie z Wydziałem Zdrowia i Opieki Społecznej podjął we wrześniu 1978 r. działania zmierzające do poprawy zaistniałej sytuacji. Opracowany został i wprowadzony do realizacji decyzją Lekarza Wojewódzkiego „Program działania dotyczący opieki zdrowotnej nad osobami uprawiającymi sport w województwie piotrkowskim”. Z ramienia ww. instytucji finansowano uzupełnienie poradni w sprzęt specjalistyczny, niezbędny do diagnozy sportowców⁹².

Pomimo faktu, iż kadra szkoleniowa województwa piotrkowskiego stale się powiększała, kluby i towarzystwa sportowe odczuwały ciągle niedostatek fachowo wyszkolonych trenerów i instruktorów (tab. nr 3).

Tabela 3. Stan kadry trenerów i instruktorów klubów oraz towarzystw sportowych województwa piotrkowskiego na dzień 31 grudnia 1977 r.

Lp.	Dyscyplina	Liczba trenerów/instruktorów
1	Boks	4
2	Jeździectwo	4
3	Judo	2
4	Kajakarstwo	4
5	Kolarstwo	5
6	Koszykówka	16
7	Lekkoatletyka	9
8	Łyżwiarstwo szybkie	4
9	Piłka nożna	60
10	Piłka ręczna	10
11	Piłka siatkowa	22
12	Podnoszenie ciężarów	4

⁹⁰ „Gazeta Radomszczańska” 1994, nr 33, s. 6.

⁹¹ „Gazeta Ziemi Piotrkowskiej” 1977, nr 19, s. 6.

⁹² „Tygodnik Piotrkowski” 1979, nr 12, s. 10.

Tabela 3. Stan kadry trenerów i instruktorów klubów... (cd.)

Lp.	Dyscyplina	Liczba trenerów/instruktorów
13	Strzelectwo	—
14	Szachy	3
15	Szermierka	1
16	Tenis stołowy	13
17	Tenis ziemny	2
18	Zapasy styl klasyczny	7
19	Zapasy styl wolny	1
20	Żeglarsstwo	—
Ogółem		177

Źródło: opracowanie własne na podstawie: materiałów prasowych zamieszczonych w „Gazeta Ziemi Piotrkowskiej”, R. 1975–1977; Wojewódzka Rada Narodowa w Piotrkowie Trybunalskim, *Ocena sportu...*, s. 16.

W nawiązaniu do Egzekutywy BP KC PZPR w celu podniesienia poziomu sportowego w poszczególnych regionach kraju PFS zleciła tworzenie w obrębie wojewódzkich FS tzw. grup specjalistycznych. Dla przykładu w 1977 r. na terenie objętym działalnością WFS w Piotrkowie Trybunalskim PFS powołała 6 grup specjalistycznych w następujących dyscyplinach: kajakarstwo, kolarstwo, lekkoatletyka, łyżwiarstwo szybkie, zapasy (styl klasyczny), jeździectwo. Ogółem szkoleniem specjalistycznym objętych zostało 41 zawodników. PFS przeznaczyła na działalność grup specjalistycznych 530 tys. zł, a na wniosek WFS w Piotrkowie Trybunalskim dołożyła w ciągu roku jeszcze 150 tys. zł⁹³.

WFS pokrywała wydatki związane z działalnością klubów województwa piotrkowskiego w drodze przydzielania dotacji finansowych. Zawodnicy wysokiego poziomu sportowego zostali objęci stypendiami sportowymi, zgodnie z Uchwałą nr 18 Rady Ministrów z 28 stycznia 1981 r. byli to: zawodnicy gier zespołowych I i II ligi piłki nożnej, I ligi pozostałych gier zespołowych oraz zawodnicy sportów indywidualnych, którzy posiadali I i wyższe klasy sportowe⁹⁴.

W pierwszej połowie lat 80. XX w. – w wyniku zaistniałej sytuacji społeczno-politycznej i kryzysu gospodarczego – poważne trudności przeżywały kluby sportowe, zwłaszcza tzw. związkowe. Problem został podjęty na posiedzeniu WFS, w którym udział wzięli, oprócz członków zarządu WFS, przedstawiciele władz oraz prezesi okręgowych związków sportowych i klubów sfederowanych w WFS. Jak zauważył dyrektor WKFSiT UW w Piotrkowie Trybunalskim – R. Pełka, miesięcznie sport wyczynowy pochłaniał kwotę 1,5 mln zł. Mimo tej sumy wydatkowanej przez UW zadłużenie klubów sportowych w skali woje-

⁹³ „Gazeta Ziemi Piotrkowskiej” 1977, nr 49, s. 6.

⁹⁴ „Tygodnik Piotrkowski” 1981, nr 21, s. 8.

wództwa wynosiło 4 mln zł. Podczas obrad próbowano znaleźć sposób na ograniczenie wydatków, m.in. poprzez reorganizację systemu rozgrywek czy w cięcia budżetowe na cele propagandowe. Podkreślono jednakże, iż niewłaściwym byłoby całkowite zrezygnowanie z poczynionych inwestycji⁹⁵.

Podczas walnego zebrania sprawozdawczo-wyborczego WFS w 1992 r. dyrektor WSS UW Elżbieta Gniewaszewska podjęła temat wielkości nakładów finansowych przeznaczonych na sport w województwie piotrkowskim. Stwierdziła, iż kultura fizyczna boleśnie odczuła cięcia budżetowe, gdyż w 1992 r. przeznaczone zostały środki w wysokości 3,2 mld zł. Poinformowała, że UKF uznawał zasadę, iż uczestnictwo w kulturze fizycznej należało do sfery podstawowych swobód obywatelskich, a obowiązek utrzymania obiektów sportowych spoczywał na gminach⁹⁶.

Podział środków finansowych na działalność sportową okręgowych związków sportowych, który spoczywał na WFS, miał też swój negatywny charakter. W 1992 r. OZPN w Piotrkowie Trybunalskim przechodził poważny kryzys. Teoretycznie związek posiadał pieniądze za wpisowe klubów, zgłoszenia drużyn i zawodników, ale środki te – w wysokości 55 mln zł – znajdowały się na koncie WFS, która nie przekazała ich do OZPN. W zaistniałej sytuacji podczas nadzwyczajnego zebrania delegatów OZPN podjęto uchwałę o powołaniu Stowarzyszenia OZPN, które miałyby osobowość prawną. Umożliwiłoby to prowadzenie działalności gospodarczej przez związek. Przygotowano statut i postanowiono złożyć odpowiedni wniosek o rejestrację stowarzyszenia w WSS UW⁹⁷. Negatywny wpływ sytuacji społeczno-ekonomicznej na funkcjonowanie klubów z województwa piotrkowskiego dostrzegali menadżerowie i działacze sportowi. Jan Michałak – wiceprezes WFS w Piotrkowie Trybunalskim – podkreślał, że szukanie przez kluby sponsorów oraz wygenerowanie środków z własnej działalności gospodarczej to główne problemy sportu w latach 1989–1993⁹⁸.

Alternatywą dofinansowania działalności klubów sportowych na terenie województwa piotrkowskiego było tworzenie fundacji, które miały działać na rzecz sportu. Jedną z pierwszych prób tego typu rozwiązań w sferze budżetowej na omawianym terenie było utworzenie Funduszu Kultury Fizycznej w Tomaszowie Mazowieckim. W wyniku uchwały Prezydium MRN z 1976 r. opodatkowane zostały załogi tomaszowskich zakładów pracy. Środki uzyskane w ten sposób zostały przekazane tomaszowskim klubom na realizację pilnych zadań statutowych, co w pewnej mierze doprowadziło do stabilizacji sytuacji finansowej owych klubów⁹⁹.

⁹⁵ „Tygodnik Piotrkowski” 1980, nr 45, s. 8.

⁹⁶ „Tygodnik Piotrkowski” 1992, nr 21, s. 12.

⁹⁷ „Tygodnik Piotrkowski” 1992, nr 39, s. 12.

⁹⁸ „Tygodnik Piotrkowski” 1990, nr 24, s. 7.

⁹⁹ „Panorama Robotnicza” 1976, nr 16, s. 7.

W obliczu ograniczonych dotacji finansowych z budżetu państwa z inicjatywy R. Pełki, prezesa zarządu WFS, w 1993 r. powołano do życia Fundację Rozwoju Kultury Fizycznej Województwa Piotrkowskiego. Jej głównym celem było pozyskiwanie środków pieniężnych i rzeczowych z przeznaczeniem na wspieranie działań rozwijających masową kulturę fizyczną i sport, w tym piłkę nożną. Fundacja miała świadczyć pomoc organizacyjną i finansową w budowie, remontach i utrzymaniu obiektów sportowych. Federacja nawiązała kontakty z administracją rządową, zakładami pracy, samorządami, a także różnymi stowarzyszeniami i związkami zawodowymi. Do współpracy zaprosiła również olimpijczyków, działaczy, trenerów i zawodników, przedsiębiorstwa i instytucje oraz firmy prywatne¹⁰⁰.

III

Reasumując, należy stwierdzić, iż podstawowym problemem w pierwszym okresie istnienia województwa piotrkowskiego było przystosowanie działających struktur sportowych do zaistniałej sytuacji polityczno-gospodarczej kraju. Komórką koordynującą funkcjonowanie okręgowych związków sportowych na omawianym terenie była Wojewódzka Federacja Sportu w Piotrkowie Trybunalskim. Władze wojewódzkie opracowały program rozwoju sportu, mający na celu maksymalizację wyników, który zakładał koncentrację działań w poszczególnych ośrodkach sportowych regionu. W praktyce po 1990 r. samorządy gminne przejęły od lokalnych komitetów kultury fizycznej, które były organami terenowymi władz wojewódzkich, zarządzanie sportem na szczeblu lokalnym. Tym samym kwestia rozwoju sportu stała się sprawą autonomiczną podstawowych jednostek administracyjnych województwa.

Pomimo ciągłego rozwoju, który miał miejsce w latach 1975–1998, infrastrukturę sportową oraz stan kadry szkoleniowej na terenie województwa piotrkowskiego charakteryzował niedostatek. Rozwój bazy sportowej uwarunkowany był wielkością środków finansowych przekazywanych z budżetu województwa na potrzeby kultury fizycznej. W latach 1975–1989 część obciążeń kapitałowych w zakresie budowy oraz modernizacji obiektów sportowych na terenie województwa piotrkowskiego spoczywała na Państwowym Przedsiębiorstwie „Totalizator Sportowy” oraz Centralnym Funduszu Turystyki i Wypoczynku. W czasie transformacji ustrojowej nastąpił okres prywatyzacji i sponsoringu sportowego. Duże znaczenie dla rozwoju ruchu sportowego na terenie województwa miały modernizacje kompleksów sportowych w: Bełchatowie, Piotrkowie Trybunalskim, Radomsku, Spale oraz Tomaszowie Mazowieckim. Znaczącym dla zahamowania rozwoju kadry sportowej województwa był fakt braku własnej uczelni

¹⁰⁰ „Tygodnik Piotrkowski” 1993, nr 3, s. 12.

wyższej. W latach 90. XX w., kiedy to na omawianym terenie rozpoczął działalność Zamiejscowy Wydział Państwowej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Kielcach, sytuacja zaczynała się poprawiać.

W latach 1975–1998 istotną rolę w rozwoju sportu odgrywały państwowe i społeczne struktury organizacyjne. W omawianym okresie makrosystem polskiej kultury fizycznej stanowił połączenie tradycyjnych i nowoczesnych elementów struktur: dobrowolnej aktywności społecznej z centralistycznym kierowaniem. Zjawisko to było lustrzanym odbiciem szerszych procesów zachodzących w kraju, a także w województwie piotrkowskim.

Bibliografia

A. Źródła

I. Prasa

- „Bełchatowski Tydzień” 1992–1998.
- „Echo Kamieńska” 1995–1998.
- „Echo. Magazyn regionalny” 1996–1998.
- „Echo Tomaszowa” 1993–1996.
- „Gazeta Radomszczańska” 1992–1998.
- „Gazeta Ziemi Piotrkowskiej” 1975–1978.
- „Informator Opoczyński” 1997.
- „Klin: tygodnik niezależny” 1994–1998.
- „Miesięcznik Tuszyński” 1996–1998.
- „Panorama Robotnicza” 1976–1989.
- „TIT. Tomaszowski Informator Tygodniowy” 1990–1998.
- „TOP. Tygodnik Opoczyński” 1997–1998.
- „TWiP. Tuszyńskie Wiadomości i Poglądy” 1991–1998.
- „Tydzień Trybunalski” 1997–1998.
- „Tydzień w Koluszkach” 1997–1998.
- „Tygodnik Piotrkowski” 1978–1997.

B. Literatura

I. Publikacje

- 40 lat żeglarstwa w Bełchatowie*, red. J. Bykowski, Bełchatów 2006.
- Basiński S., *Działalność Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Radomsku w latach 1921–1939*, Radomsko 2000.
- Bogurat M., *Z Tomaszowa Mazowieckiego na olimpijskie szczyty*, Tomaszów Mazowiecki 2009.
- Cecotka M., Ostafijczuk M., *Piotrcovia – XX lat w elicie*, Piotrków Trybunalski 2007.

- Concordia 1909–2009: dzieje jednego z najstarszych klubów sportowych w Polsce*, red. A. Warchulińska, Piotrków Trybunalski 2009.
- Drażdżewski S., *Ludowe Zespoły Sportowe*, Warszawa 1974.
- Gaj J., Hądzelek K., *Dzieje kultury fizycznej w Polsce*, Poznań 1997.
- Gaj J., Hądzelek K., *Dzieje kultury fizycznej w Polsce w XIX i XX wieku. Koncepcje, uwarunkowania i efekty instytucjonalnej działalności*, Poznań 1991.
- Gaj J., *Wychowanie fizyczne i sport w Polsce Ludowej*, Warszawa 1987.
- Jóźwik M., Kobalczyk A., *Nasza Spała*, Spała 2004.
- Kawka E., *Zarys historii sportu radomszczańskiego*, Radomsko 2006.
- Klub Sportowy Concordia Piotrków 1909–1959: 50 lat*, Łódź 1959.
- Kronika Klubu Sportowego PILICA: 1930–2000*, Tomaszów Mazowiecki 2000.
- Kwiatkowska J., Mioduszewski Z., *Nasza Spała: sentymalna historia Ośrodka Przygotowań Olimpijskich w Spale*, Warszawa – Spała 1999.
- Maksimowska B., Nowakowski A., Podobiński S., *Z najnowszych dziejów kultury fizycznej w Polsce (1918–1989): zagadnienia dydaktyczne dla studentów pedagogiki z wychowaniem fizycznym oraz historii*, Częstochowa 1999.
- Małolepszy E., Nowakowski A., Ponczek M., *Wybrane problemy z najnowszych dziejów kultury fizycznej w Polsce (po 1918)*, Częstochowa 1997.
- Mazur M., *50 lat Ludowych Zespołów Sportowych*, Piotrków Trybunalski 1997.
- Mazur M., *Ludowe Zespoły Sportowe w regionie łódzkim w latach 1946–2006*, Radomsko 2006.
- Mieczyński G., *Stowarzyszenia społeczne w Radomsku w latach 1881–1939*, Radomsko 2008.
- Musiał W., Nowakowski T., *Województwo piotrkowskie*, Szczecin 1989.
- Nowak Z., Szpoton S., *75 lat opoczyńskiej piłki nożnej (1928–2003)*, Staszów – Opoczno 2003.
- Olejniczak M., *Historia belchatowskiego sportu*, Bełchatów 1995.
- Olejniczak M., *Robotniczy Klub Sportowy „Skra” w Bełchatowie 1930–1970*, Bełchatów 1970.
- Ordyłowski M., *Historia kultury fizycznej. Starożytność – Oświecenie*, Wrocław 1997.
- Ostafijczuk M., *Sportowiec i trener stulecia ziemi piotrkowskiej*, Piotrków Trybunalski 2001.
- Ostafijczuk M., *XXX lat OZPN Piotrków Trybunalski*, Piotrków Trybunalski 2006.
- Pielużek A., *Regionalna prasa piotrkowska jako źródło do dziejów miasta i regionu*, „Piotrkowskie Zeszyty Historyczne”, t. 6, red. J. Wojciechowski, Piotrków Trybunalski 2004.
- Sachecki S., Kobędz T., *Robotniczy Klub Sportowy „Lechia”: 45 lat w służbie narodu polskiego*, Tomaszów Mazowiecki 1968.
- Senska A., *Województwo piotrkowskie: informator*, Bydgoszcz 1995.
- Szczepański Z., Turlejski G., *KS Świt Kamieńsk 1937–1993*, Bełchatów 1994.

- Szwed K., *Na prostej... Sportowa eskapada w Piotrkowie*, Łódź 1979.
- Szymański L., *Kultura fizyczna i turystyka w polityce Polski Ludowej: 1944–1989*, Wrocław 2004.
- Wągradzki G., *50 lat sportu szkolnego w Tomaszowie Mazowieckim*, Tomaszów Mazowiecki 2003.
- Wojewódzka Rada Narodowa w Piotrkowie Trybunalskim, *Ocena sportu, kultury fizycznej i turystyki w województwie piotrkowskim oraz kierunki rozwoju do 1990 roku*, Piotrków Trybunalski 1978.
- Wojewódzki Urząd Statystyczny w Piotrkowie Trybunalskim, *Województwo piotrkowskie w latach 1975–1994*, Piotrków Trybunalski 1995.
- Województwo piotrkowskie monografia regionalna: zarys dziejów, obraz współczesny, perspektywy rozwoju*, red. Z. Stankiewicz, Łódź – Piotrków Trybunalski 1979.
- Wojniłowicz J., *Katalog prasy tomaszowskiej wydawanej w latach 1945–1990*, Tomaszów Mazowiecki 1991.
- Wojniłowicz J., *Prasa wydawana w Tomaszowie Mazowieckim w latach 1991–2000*, Tomaszów Mazowiecki 2003.
- Woltmann B., Gaj J., *Sport w Polsce: 1919–1939*, Gorzów Wielkopolski 1997.
- Wroczyński R., *Powszechne dzieje wychowania fizycznego i sportu*, Warszawa 1985.
- Z najnowszej historii kultury fizycznej w Polsce*, t. 3, red. B. Woltmann, Gorzów Wielkopolski 1998.
- Z najnowszej historii kultury fizycznej w Polsce*, t. 4, red. B. Woltmann, Gorzów Wielkopolski 2000.
- Z najnowszej historii kultury fizycznej w Polsce*, t. 5, red. B. Woltmann, Gorzów Wielkopolski 2002.
- Zaborowski J., *80 lat Sekcji Piłki Nożnej RKS „Lechia” w Tomaszowie Mazowieckim*, Tomaszów Mazowiecki 2004.
- Zalewska T., *Tomaszowscy olimpijczycy w stulecie IO ery nowożytnej 1896–1996*, Tomaszów Mazowiecki 1996.
- Zarys historii sportu w Polsce (1867–1997)*, red. J. Gaj, B. Woltmann, Gorzów Wielkopolski 1999.

Summary

Selected conditions for the development of sport in the region Piotrków in the years 1975–1998 in the light of the regional press

The aim of this paper is to present the determinants of the development of sport in Piotrkowskie Province in years 1975–1998 as depicted by the local press. The study was prepared on the basis of materials from 16 journals published in major cultural and social centers in province.

The contents included in the study concern the development of organizational – regulatory structures of sport at the provincial level during 23 years for example of the Piotrkowskie Province. Detail in this regard was presented the development of the Provincial Federation of Sport in Piotrków Trybunalski and district sports associations. The analysis were also financial considerations with particular emphasis on sports sponsoring and infrastructure development and coaching staff for the purpose of sport in the province. The activities of the sports movement was presented the background of wider processes taking place in Poland in the second half of the twentieth century.

Key words: determinants development of sport, piotrkowskie province, the local press, assumptions of the political system